

Pandemiye Karşı Plandemi: Twitter’da Plandemi Kavramına Yönelik İletilerin İncelenmesi

İli, Burak¹, Negiz, Begüm²

1 Burak İLİ, Iğdır Üniversitesi, (Türkiye)

e-mail: burak.ili@igdir.edu.tr

2 Begüm NEGİZ, Nişantaşı Üniversitesi, (Türkiye)

e-mail: begum.negiz@nisantasi.edu.tr

Öz

Dr. Judy Mikovits adlı eski bir araştırmacının Covid-19’un planlanan bir komplo teorisi olduğuna dair hazırladığı video ile plandemi kavramı ortaya çıkmıştır. Plandemi, Dünya Sağlık Örgütü ve Türkiye’deki koronavirüs bilim kurulu kararlarına karşı çıkan insanların konuştuğu bir kavram olarak yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı ise Covid-19 ile ilgili muhalif görüşlere sahip olan ve pandeminin bir komplo teorisi olduğuna inanan insanların Twitter’daki paylaşımlarının incelenerek durum tespitinin yapılması ve bu girişimlerinin sonuçlarının tartışmaya açılmasıdır. Bu durum Twitter’da pandemi karşıtlığıyla ilgili açılan etiketler (hashtag) bağlamında atılan tweetler üzerinde yapılan söylem analizi ile ortaya konmuştur. Örneklem, en çok etkileşim alan (beğeni, retweet vb.) tweetler gözetilerek rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Böylece altı etiket belirlenmiş ve her etiket için ise ikişer tweet analiz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, aşı ve maske karşıtlığı başta olmak üzere Covid-19 tedbir ve uygulamalarına karşı olan bireylerin seslerini Twitter üzerinden duyururken örgütlü bir yapı oluşturamadıkları ve bilimsel kanıtlara dayalı tespitler sunamadıkları gözlemlenmiştir. Gerçek anlamda Twitter’ın ve Türkiye’nin gündeminde kalıcı ve çarpıcı bir etki yaratmadıkları da ortadır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Plandemi, Twitter, Söylem Analizi

Plandemic Against Pandemic: Examination of Posts Regarding Plandemic Concept On Twitter

Abstract

The concept of plandemic emerged with a video prepared stating that Covid-19 is a planned conspiracy theory by a former researcher named Dr. Judy Mikovits. Plandemic is included as a concept spoken by people who oppose the decisions of the World Health Organization and the coronavirus scientific committee in Turkey. The purpose of this study is to examine the shares on Twitter of people who have opposing views about Covid-19 and believe that the pandemic is a conspiracy theory and to discuss the results of these attempts. This situation has been revealed by the discourse analysis made on the tweets posted in the context of the hashtags opened on Twitter regarding the anti-pandemic. The sample was determined using the random sampling method, considering the tweets that receive the most interaction (likes, retweets, etc.). Thus, six hashtags were determined and two tweets were analyzed for each hashtag. Within the scope of this study, it has been observed that people who are against Covid-19 measures and practices, especially against vaccines and masks, cannot create an organized structure and cannot present findings based on scientific evidence while making their voices heard on Twitter. It is obvious, in the real sense, they don’t create a permanent and striking effect on the agenda of Twitter and Turkey.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Plandemic, Twitter, Discourse Analysis

Giriş

Dünya, 2019 yılı Aralık ayında Çin’de ortaya çıkarak bütün kıtaları etkisi altına alan yeni bir küresel salgınla karşı karşıya kalmıştır. Covid-19 (koronavirüs) adı verilen salgın hastalık, bulaşıcı etkisiyle tüm dünyada kontrol edilemez bir yayılım göstermesi sebebiyle 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir. Koronavirüs hastalığının sıklıkla nefes darlığı, ateş ve öksürük gibi genel belirtileri olup kimi hastalarda ölüm ile sonuçlanacak kadar ciddi neticeler doğurduğu gözlemlenmiştir. Covid-19 hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olunmaması nedeniyle hastalığın tedavisinde halen araştırmalar devam etmekte olup hastalık hızla yayılmaya devam etmektedir. Covid-19’un çıkış noktası olarak farklı görüşler mevcut olsa da bulaşması konusunda yapılan tespitler sayesinde hastalıktan korunma tedbirleri belirlenmiştir. Hastalığın özellikle temas ve solunum şeklinde bulaşması sebebiyle dünya çapında maske kullanımı, sosyal izolasyon ve kişisel bakım konusunda önlemler alınmaya çalışılmakta ve pandemiye önlemeye yönelik kısıtlamalar getirilmektedir. Covid-19 pandemisi ile birlikte dünya genelinde gündelik yaşamın değişmiş ve insan davranışları dâhil değişime uğramıştır. Covid-19 ile ilgili birçok akademik ve tıbbi çalışmalar halen sürmekte olup hastalığın tedavisi ile ilgili kesin neticelere henüz ulaşılamamıştır.

Covid-19 salgını, dünya çapında yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Aynı zamanda yanlış bilgilendirme ve komplo teorilerinin daha önce görülmemiş bir ölçekte ve hızla yayılmasına sosyal medya aracılık etmiştir. Birçok insan da bu yanlış bilgi ve komplo teorileri krizine atıfta bulunarak yanlış bilgilerin viral yayılımına neden olmuştur (McGinty & Gyenes, 2020). Doğru ve güvenilir bilgi, insanların kendilerini korumaya yönelik bilinçli kararlar vermesi adına hayati önem taşır ve medya, buna erişim imkânını büyük ölçüde etkileyen unsurlardan biridir. (URL-1, Public and Media). Geleneksel medyanın yanı sıra sosyal medya da koronavirüs ile ilgili haber, bilgi ve gelişmelerin kamuya paylaşılması adına oldukça önemli bir mecraadır. Kaynağın kullanıcı olduğu ve kontrol mekanizmasının genel manada olmayışı sebebiyle sosyal medya kaynaklı yanlış bilgi paylaşımlarına sıkça rastlanılmaktadır. Virüsle ilgili Dünya Sağlık Örgütü ve ülkelerin sağlık kuruluşlarının tavsiye ve çalışmalarına rağmen yanlış bilginin ve salgınla ilgili komplo teorilerinin yayılması konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, eski bir araştırmacı olan Dr. Judy Mikovits tarafından hazırlanan *plandemic* adlı komplo teorisi video ile dünyada telaffuz edilmeye başlanan *plandemi* kavramı üzerinde durulacaktır. Judy Mikovits’in hazırladığı *plandemi* videosunda genel manada yaşanan salgının aslında gerçek olmadığı, büyük devletlerin hazırladığı komplo teorisinden ibaret olduğu ve salgında yaşanan ölümlerin sebebinin Covid-19 olmadığını savunan görüşlerden bahsedilmiştir. Çeşitli video paylaşım sitelerinde yer alan videonun silinmesinin ardından *plandemi* savunucuları kendilerini yeni medyanın en büyük güçlerinden olan sosyal medya ağlarında buldular. Bireysel olarak kendi iletişim ağımızı yaratabilme imkânı sağlayan sosyal medya, kendi gündemimizi de belirleme imkânı sunmaktadır. Bu durum kitle iletişim araçlarının izleyiciye olan tek yönlü etkisi kapsamında ele alınan gündem belirleme yaklaşımını akla getirmektedir. Ancak çağımızda gündemi belirleme gücü sadece medya sahipleri ve iktidarlar tarafından değil, sosyal medya kullanıcılarının da eline geçmiştir. İnsanların Twitter’da *plandemi* iddiasıyla açtığı etiketler ve attığı tweetler için de böyle bir çaba içinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, *plandemi* kavramına yönelik Twitter özelinde paylaşılan iletiler, çeşitli etiketler üzerinden incelenmiştir. Pandemi döneminde aşı, maske ve birçok kısıtlamaya karşı çıkan bu kişilerin yarattıkları komplo teorileri ve hangi nedenlerle bunu gerekçelendirdikleri söylem analizi kullanılarak ortaya konmuştur.

Plandemi Nedir?

4 Mayıs 2020 tarihinde Dr. Judy Mikovits adlı bir araştırmacı tarafından *Plandemic* (Plandemi) başlıklı 26 dakikalık bir video, başta Youtube ve Twitter olmak üzere diğer sosyal medya mecralarında çevrim içi olarak yayımlandı. Pandeminin sahte (virüsün aslında var olmadığını) ve insan üretimi olduğunu savunarak ortaya konan *plandemi* kavramı, Covid-19 hakkındaki temel inanışları ve kısıtlama/sınırlama karşıtı görüşleri güçlendirerek insanları başta aşı ve maske olmak üzere yaptırımlara karşı bir tavır izlemelerine neden oldu. Bu gelişmeler neticesinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bilgilendirme ve kılavuzluğuna aykırı söylemler içeren video 7 Mayıs 2020 tarihinde önce Youtube’da daha sonra da diğer mecralar tarafından yayından kaldırıldı. 18 Ağustos 2020 tarihinde ise *Plandemic* adlı videonun 75 dakikalık ikinci bölümü çevrim içi olarak yayımlandı. Ancak çevrim içi platformların sansür ve engelleme eylemlerine maruz kalarak ilk video kadar dikkatleri çekmedi. Aşı karşıtı aktivistler, aşıya karşı olarak aşılamaı önlemek, maske kullanımına karşı çıkmak, sosyal mesafe ve kısıtlamalara karşı durmak amacıyla *plandemi* kavramını ürettiler. Diğer taraftan baktığımızda da bu durum sadece yanlış bilgi dolaşımından öte; eyleme geçtiği noktada tedbirleri dikkate almamak ve uygulamamak sadece halk sağlığını tehdit etmesiyle ve yalnızca pandeminin daha uzun süre kalıcı olmasına hizmet etmesiyle sonuçlanabilir.

Plandemi ile birlikte yanlış bilgilerin ve komplo teorilerinin yayılmasını önlemek amacıyla birtakım önlemler alınmalı ve insanlar şeffaf bir şekilde bilinçlendirilmelidir. Sosyal medya platformlarının en azından yanlış bilgilerin yayılmasına engel olacak şekilde doğru açıklama ve yanıtlar sunması gerekmektedir, halk sağlığı savunucuları, sağlıkçılar ve eğitimciler de yanlış bilginin yayılımını önleyici araştırmalar, kampanyalar ve çeşitli müdahaleler yoluyla bu sürece destek olmalıdır (Keamey, Chiang, & Massey, 2020, s. 3).-

Sosyal medya içeriklerinin ne zaman ve nasıl doğrulanacağına ya da kaldırılacağına, sansür uygulanacağına yönelik karar vermek günümüzde incelikli bir tartışma konusudur. Bir yandan yalan veya yanlış içeriğin erken kaldırılması sayesinde kamuoyu tarafından yanlış bilgilerin yayılması önenebilir bir çözüm olarak görülebilirken öte yandan çok fazla sansür uygulanması, özellikle sosyal medya platform tercihleri arasında daha fazla kutuplaşmaya neden olabilirken hak ve özgürlüklerin ihlali konusunda da ciddi şüpheler uyandırabilir. Plandemi gibi komplo teorilerine inanan insanlar, mevcut komplo teorisi inançları bağlamında doğruluk kontrolüne dirençli olabilir ve yeni bilgileri (doğru ya da yanlış) kolayca kabullenme eğiliminde olabilmektedirler (Ognyanova, Lazer, Robertson, & Wilson, 2020, s. 2). Son yıllarda YouTube, Netflix ve benzeri dijital yayıncılık platformlarında belgesel türü içinde yayınlanan pek çok video yayımlanmaktadır. Türü belgesel olan her videonun gerçekten bilimsel olup olmadığı ve aktarılan bilgi, belge ve içeriklerin objektif olup olmadığı sorgulanmalıdır. Günümüzde bu tarz içeriklerin arttığı ve oldukça düşük maliyetlerde birçok kişinin evinde bile video içeriği üretebildiği günümüz teknolojisinde belgesel türündeki içeriklere dahil eleştirel gözle bakmak gerekmektedir. İnsanlar bu tip belgesel ya da video içeriklerini seyredirken teyit etmediği ya da teyit etme gereksinimi duymadığı için seyredilen belgeseller otomatik olarak doğru bilgi gibi kabul edilmektedir. Bu da yine plandemi gibi komplo teorilerinin yayılmasına, yanlış bilgilerin halk tarafından benimsenmesine gibi olumsuz etkilere sahip olmaktadır.

Bilgi geniş çapta erişilebilir ve hemen elde edilebilir olduğundan, aynı zamanda hemen güvenilir olmayacağı bilinmelidir. Hatalı hipotezlere dayanan bilgi yapıları, düzenlenmemiş bir labirent aracılığıyla saf bir izleyici kitlesine kolayca ulaşabilir, bu da gerçekler sunulmadan önce birçok efsanenin ortaya çıkmasına neden olabilir (Goel & Gupta, 2020, s. 2). Bu yüzden gelecekte yapılacak araştırmalar, plandemi gibi komplo teorilerine abone olan ve benzer yanlış bilgilerden etkilenen insanların sağlık inançlarını ve önceliklerini, bilim karşıtlığı ve kanıt karşıtı duyarlılığın altında yatan düşünceleri anlamaya çalışmaya odaklanmalıdır.

Dezenformasyon ve Covid-19 Süreci

Covid-19 salgını küresel etkisini sürdürürken kökenleri, olası tedavileri, semptomları, aşı çalışmaları ve önleme tedbirleri hakkındaki çalışmalar halen devam etmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre de farklılık gösteren araştırmalarda Covid-19'un sağlık eşitsizlikleri üzerinde etkisi de önemli bir yer tutmaktadır. Temaslı bireylerin filyasyon çalışmaları, aşılama veya bireysel karantina gibi durumlar ile ilgili geleneksel halk sağlığı önlemleri bazı ülkeler tarafından başarılı bir şekilde yürütülürken diğer birçok ülke ise bu başarıyı sağlayamadı ve dünya genelinde hükümetler tarafından toplu karantina önlemleri alındı. Devletler tarafından uygulanan kısıtlamalar farklılık gösterse de hepsinde ortak olarak sosyal izolasyon ve maske kullanımı tedbirleri görülmektedir. Daha önce benzeri görülmemiş önlemlerden biri olan sosyal ve fiziksel mesafeyi koruma sayesinde virüsün etkili bulaşıcılığının önlenmesi amaçlanmıştır (Bambra, Riordan, Ford, & Matthews, 2020, s. 966).

Olağanüstü durum ve varyantların geliştiği Covid-19 sürecinde dijital teknolojilerden, halk sağlığı iletişimini ve eğitimini geliştirebilecek şekilde yararlanılmaktadır. Singapur'da hükümet, halkın Covid-19 ve hükümet girişimleri hakkında doğru bilgi edinmesini sağlamak amacıyla Whatsapp ile ortaklık kurmuştur. Yine Twitter, Facebook gibi birçok sosyal medya platformu şu anda sağlık kurumları tarafından gerçek zamanlı güncellemeler sağlamak ve kamuoyundaki belirsizlikleri açıklığa kavuşturmak amacıyla kullanılmakta ve verilerini sürekli güncellemektedir. Ek olarak bazı yüz tanıma şirketleri (SenseTime, Sunell vb.) Çin'deki çeşitli tarama noktalarında yüksek ateşe sahip kişileri belirlemek için termal görüntüleme özellikli yüz tanımayı benimsemiştir. Yine yüksek teknolojiye sahip şirketler tarafından yapay zekâ ve nesnelerin interneti gibi son dönemin popüler gelişmeleri kullanarak Covid-19'un tespit ve teşhisini geliştirme yönünde çalışmalar bulunmaktadır. Dünya genelinde Covid-19 teşhisi için doğru ve düşük maliyetli testlere erişim sağlama ihtiyacı halen önemli bir sorundur. Çin ve Japonya gibi gelişmiş Asya ülkelerine nazaran Afrika ve Orta Doğu gibi gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerdeki birçok hastane ve sağlık kuruluşunda, Covid-19'u yaygın grip hastalığından doğru bir şekilde ayırt etmek amacıyla yeterli test ve kaynaklar mevcut değildir (Ting, Carin, Dzau, & Wong, 2020, s. 460).

Covid-19 salgınının etkisi, Aralık 2020 itibarıyla neredeyse 70 milyon tespit edilmiş vaka ve 1,5 milyon ölümler küresel çapta hissedildi (URL-2, Coronavirus Resource Center - Global Map). Araştırmaların devam ettiği,

kesin teşhis ve tedavi konusunda çalışmaların henüz kesin sonuçlar vermediği bir pandemi sürecinde insanların güvendikleri kaynaklardan doğru ve tutarlı bilgi edinmeleri son derece önemlidir. Bu bağlamda, bilgi ortamlarında yanlış anlatı ve inanışların yayılması, halk sağlığı ve güvenliği üzerinde şiddetli olumsuz yansımalar neden olabilmektedir. Pandemiye ilişkin düşük güvenilirliğe sahip bilgiler toplum için süregelen bir endişe kaynağıdır. Twitter ve Facebook gibi sosyal medya mecraları, Covid-19 ile alakalı yanlış bilgilere ve komplo teorisi içeriklerine yönelik denetim ve kısıtlamalarını artırdıkça, siyasi önyargı ve sansür baskısı ile suçlandılar (Yang, et al., 2021, s. 14). İfade özgürlüğü ve sansürle ilgili pek çok ahlaki ve etik hususlar olsa da sosyal medyada yanlış içeriklerin yayılması insanları umutsuzluğa sürükleyebilir ve sağlık konusunda alınan önlemlerin yeteri kadar uygulanmaması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Sosyal medya, diğer kullanımının yanı sıra, aldatma amaçlı şüpheli veriler üreten kötü aktörler için bir iletişim kanalıdır. Özellikle günümüzde veri ve bilginin fazlalığı, bilgi toplumunun doğal özelliklerinden biridir. Güç artık bilgiye erişmede değil onu yönetmede yatmaktadır. Aslında internetin ve sosyal medyanın yaygınlaşması, bilgilerin dolaşımını ve erişimini inkâr edilemez bir şekilde kolaylaştırarak, kullanıcıların erişim, etkileşim ve içerik üretme olasılıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu durum bilgi ile vatandaşlar arasında var olan ilişkinin demokratikleşmesine yol açmıştır. Çevrim içi ortamlarda bulunan ve dağıtılan sahte haber ve bilgilerin varlığı her geçen yıl artmaktadır. 2019-2020’de başlayan ve küresel çapta etkisini halen sürdürmekte olan Covid-19 salgını, bir halk sağlığı acil durumunun yanı sıra bir infodemi duruma da yol açmıştır. 21. yüzyılda ülkeler, salgınları kontrol etmede, küresel yayılmaya neden olan yeni yaşam tarzı ve hızlı bulaş da dâhil olmak üzere yeni zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklardan biri de Dünya Sağlık Örgütü sosyal medya platformlarında yer alan bilgi kirliliğini *infodemi* terimiyle ifade etmektedir. Ayrıca infodemi terimi halkın sağlığını tehdit eden bir virüs kadar da tehlikeli olduğu açıklanmıştır. Dolayısıyla pandemi gibi bazı olağanüstü koşullarda bilginin doğru kaynaktan iletilmesi, halk sağlığı için oldukça önemlidir. Sosyal medya ve iletişim teknolojilerinin popüler kullanımı arttıkça infodemi ve plandemi gibi kavramların kullanımında da artış yaşanmıştır. Daha önceki salgınlara kıyasla Covid-19 ile ilgili korku ve komplo teorileri özellikle sosyal medya aracılığıyla geniş kitlelere yayılma eğilimi göstermiştir. Youtube ve Twitter gibi dünya çapında kullanıcı sayısına sahip olan sosyal medya platformları, benzeri görülmemiş miktarda içeriğe doğrudan erişim sağlar ve doğruluğu şüpheli bilgileri ve söylentilerin artmasına neden olabilmektedirler. Algoritmalar, kullanıcıların tercihlerini ve tutumlarını hesaba katarak içeriğin tanıtılmasına ve dolayısıyla bilginin yayılmasını kolaylaştırır ve aracılık eder (Kulshrestha, et al., 2017, s. 429).

Bazı araştırmacılar sosyal medya platformlarında dezenformasyonla ve mitlerle savaşmayı amaçlayan çalışma ekipleri oluşturmayı önermişlerdir. Böylelikle Dünya Sağlık Örgütü internet sitesinde koronavirüs ile ilgili efsane ve komplo teorilerini yıkmak amacıyla tasarlanmış özel bir bölüm geliştirilmiştir. Bu bölümde yanlış bilgi karşısı halkın bilgilendirilmesi ve sosyal medyanın sorumlu bir şekilde kullanımı için çeşitli öneri ve tavsiyeler paylaşılmıştır:

- Merkezi profesyonel platformlar ve iletişim grupları aracılığıyla bilginin yayılması tercih edilmelidir.
- Açık ve güvenilir bir kaynak olmadan bilgi paylaşmaktan kaçınılmalıdır.
- Sadece paniğe ve endişeye neden olabilecek bilgileri paylaşmaktan kaçınılmalıdır.
- Bilgi paylaşırken nicelik yerine nitelik ve kalite tercih edilmelidir.
- Uygun durumlarda varsa çıkar çatışmaları beyan edilmelidir.
- Kamuoyunun kafasını karıştırabilecek kanıtlarla desteklenmeyen önerilerde bulunmaktan kaçınılmalıdır.

Sahte veriler, efsaneler ve komplo teorileri anksiyeteye, depresyona ve bazı aşırı durumlarda intihara kadar yol açabilmektedir. Bu yüzden plandemi ve infodemiye katkıda bulunmamak ve bilgi yayılımı sağlanırken sosyal medyayı sorumlu bir şekilde dikkatli kullanmak oldukça önemlidir (González-Padilla & Tortolero-Blanco, 2020, s. 3-4). Sosyal medyanın kullanımının artışıyla birlikte veri ve bilgi paylaşımının da artışının olması doğal bir sonuçtur. Fakat insanlar neyi paylaşacaklarına karar verirken çoğu zaman içeriğin doğruluğunu göz önünde bulundurmazlar (Pennycook, McPhetres, Zhang, Lu, & Rand, 2020, s. 771).

Covid-19 salgını, dünyayı ve gündelik yaşamı algılama şeklimizi derinlemesine etkileyen küresel bir sağlık krizi olarak etkisini sürdürmektedir. Bu fiziksel tehdit, sosyal ve fiziksel uzaklık bağlamında, farklı kitle iletişim araçlarının ve sosyal medyanın bireysel, toplumsal ve sosyal düzeylerdeki yaşamdaki rolü yadsınamaz. Kitle iletişim araçları ve sosyal medya çok sayıda kullanıcıya ulaşarak insanlar arasında bir birliktelik duygusu yaratmaktadır. Bunun yanı sıra yanlış bilgilendirme ve ayrımcılık için sosyal medya bir zemin de oluşturabilmektedir. Ülkeler, Covid-19’un yayılmasıyla mücadele etmek için küresel sağlık kuruluşları tarafından tavsiye edilen güvenlik ve

sağlık önlemlerine, halkın bağlılığını artırmak için sosyal medya teknolojilerinin yaygınlığı ve esnekliğinden faydalanabilir. Farklı medya endüstrileri ve kitle iletişim araçları, olumlu sağlık tutum ve gelişmelerini ve önleyici tedbirlere bağlılığı teşvik etmek için yönlendirilebilir. Sosyal medya, Covid-19 salgını sırasında bireylerin sosyal ve fiziksel mesafeyle başa çıkmalarına yardımcı olmak ve önyargı, ayrımcılık ve eşitsizlikleri azaltmak amacıyla etkili stratejiler geliştirerek olumlu bir rol oynayabilir. Twitter, Instagram, Facebook, Youtube ve Whatsapp gibi küresel çapta etkin olan sosyal medya mecraları günümüzde kamuya bilgi ve haber yaymanın ana kaynağı haline gelmiştir. Ancak medya okuryazarlığının düşük olduğu ve henüz gelişmiş olmayan ülkelerde yanlış bilgilerin ve sahte haberlerin yayılması insanlarda panik yaratmakta ve bu da büyük problemlerin yaşanmasına neden olabilmektedir.

Doğru ve güvenilir bilgilere erişmenin değerli olduğu bu dönemde sosyal medya, komplo teorilerinin yayılmasında da başı çekmektedir. Sosyal medya, Covid-19'un Çin'in ekonomik olarak büyümesini engellemek ve/veya durdurmak amacıyla Çin'e karşı biyolojik savaş başlatmak için geliştirildiği komplo teorisinin de kaynağıdır. Komplo teorisine ve söylentilere göre Çin ve diğer ülkelerde Covid-19'un genetik olarak Wuhan'da bulunan biyo-silah laboratuvarında genetik olarak tasarlandığı ve sonrasında dünya genelinde piyasaya sürüldüğü ve Covid-19'a karşı aşı geliştirmek için Çinli ve Batılı bilim insanları arasındaki çalışma ilişkisini tehdit ettiğine dair sosyal medyada görüşler yer buldu. İran'da ise bilimsel olarak kanıtlanmamış çarelerin özellikle Twitter aracılığıyla yayıldığı gözlemlenmiştir. Bitkisel ürünler, safran gibi baharatlar ve nane içeren içeceklerin Covid-19'a karşı tedavi olarak kullanılabileceği bilgisi yayılmıştır. Bunun gibi acil durum, afet ve salgın gibi durumlarda acil sorular ortaya çıkar ve hızla yanıt verilmesi gerekir.

Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki asıl sorun, yetkililerin çok hızlı bir şekilde gerekli olan doğru bilgileri tutarlı bir şekilde sağlamamasıdır. Dünya çapında insanların sosyal medyada yazdıklarından/söylediklerinden nasıl ve neden sorumlu tutulmaları gerektiği ile alakalı bir sistem yeteri kadar işlev görmemiştir. Hükümetler, insanları sosyal medyada Covid-19 hakkında alay eden herhangi bir şey yayınlamaktan kaçınmak için kitle iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla bilgilendirebilir. Bunun yanı sıra halk sağlığı personelleri, öğretmenler, dini ve siyasi liderler sosyal medyada Covid-19 hakkında bilgilendirici paylaşımlar yapmalı ve paylaşımların bilimsel kanıtlara dayanarak yapıldığından emin olmalıdır (Hussain, 2020, s. 59-60). Bununla birlikte çok sayıda dergi, veri tabanı ve kütüphaneler Covid-19 ile alakalı makalelere açık erişim sağlayarak toplumun bilgilendirilmesi için yardımcı olabilir. Sosyal medya platformlarından ve diğer kitle iletişim araçlarından faydalanarak halk sağlığı yararına programlar/etkinlikler düzenlenmeli, Covid-19'un ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak yaratmış olduğu sorunlarla başa çıkmada bireylere destek olunmalıdır.

Yanlış bilgilendirmeyi meşru bilgidan ayırmak, pandemi salgınında öncelikli hedef olmalıdır. Salgının ölçeği ve erişiminin katlanarak artmasıyla birlikte, güncel, doğru bilgileri etkili bir şekilde yaymak ve güncelliğini yitirmiş olanları hızlı bir şekilde tespit etmek ve ortadan kaldırmak için uygulamalar oluşturmaya acil bir şekilde ihtiyaç vardır. Bu kapsamda devlet kurumları tarafından sosyal medya devleri Facebook, Twitter ve Instagram ile ortak olmak için alınan önlemler, kamu-özel sektör iş birliğinin yanlış veya güncel olmayan bilgileri işaretlemek, doğrulamak ve hatta kaldırmak için nasıl etkili bir yol olabileceğini göstermektedir. Covid-19 hakkındaki yanlış iddiaları kaldırmak ve gerekli bilgileri ön plana çıkarmak, bu olağanüstü zamanda halk sağlığının korunmasına yardımcı olacak önemli adımlardır (Limaye, et al., 2020, s. 1-2).

Araştırma Yöntemi

Araştırmamızda ele aldığımız konuyu plandemiyle ilgili atılan tweetler üzerinde söylem analizi uygulayarak irdeledik. Söylem analizimizin temelini van Dijk'ın haberleri çözümlemek için oluşturduğu söylem analizi şeması oluşturmaktır. Bu söylem analizini Umunc (2019), *Twitter ve Eleştirel Söylem Analizi* isimli makalesinde Twitter'daki tweetleri çözümlemek üzerine uyarlamıştır. Biz de buradaki söylem analizi şemasını merkeze alarak incelediğimiz tweetlere uyguladık.

A) Makro Yapı

1. Tematik Yapı

- a. Paylaşılan gönderinin Metni (atılan tweet)
- b. Gönderinin görseli (eğer varsa tweet ile paylaşılan görsel)
- c. Etiket/ler (tweetler taranırken kullanılan anahtar kelimeler)

2. Şematik Yapı

a. Durum

- 1) Gönderinin anlatım dili (tweet içeriğinin anlatım dili)
- 2) Arda Bilgisi (tweet içeriğinin ardındaki ideolojik, toplumsal ve sosyal kodlar)
- 3) Bağlam bilgisi (tweet içerisindeki söylemin oluşmasına etken olan olay veya konu)

B) Mikro Yapı

1. Sentaktik Çözümleme

a. Cümle yapılarının aktif ya da pasif olması: (Sözcüklerin bir yan tümce ya da tümceciğin sonuna yerleştirilmesiyle sözcüğünün öneminin azaltılması, failin örtük hale getirilmesi. Örneğin ‘Polis göstericileri tutukladı.’ yerine ‘Göstericiler polis tarafından tutuklandı.’ denilmesi.

b. Cümle yapılarının basit ya da karmaşık olması.

2. Bölgesel Uyum (Ard arda gelen cümlelerin ve cümlenin bölümlerinin birbiri ile olan ilişkileri)

a. Nedensel İlişki (Cümle içerisindeki nedensel bağlar)

b. İşlevsel İlişki (Genel ifadeli bir cümlenin açılımının bir sonraki cümlede alıp almadığı)

c. Referanssal İlişki (Bir cümlede yer alan kavramla, sonraki cümle arasındaki kayıp bağların kurulması)

3. Sözcük Seçimleri: Tweet içeriğindeki metafor, metonim, yan anlam, düz değişme vb. unsurlar.

4. Haber Retoriği

a. Fotoğraf: Fotoğraf, söylemi pekiştiren güçlendirip destekleyen bir güce sahiptir.

b. İnanırcı bilgiler

c. Görgü tanıklarının ifadeleri

Tablo 1: *Twitter Söylem Analizi Modeli* (Umuş, 2019, s. 60-61)

Araştırmanın evrenini plandemiye konu alan ve bunun için oluşturmuş etiketler (hashtag) ve bu etiketler ile yazılmış tweetler oluşturmaktadır. Örnekleme ise bu evren içerisinde seçilen on etiket ve her etiketle birlikte yazılan üçer tweet olarak belirlenmiştir. Tweetler en çok etkileşim (beğeni, retweet, yorum) alması göz önünde bulundurularak rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

Plandemi Tweetlerinin Söylem Analizi ile Çözümlemesi

Plandemi kavramı etrafında atılan tweetler arasından seçilen on etiket ve her etiket için atılan üçer tweet aşağıdaki biçimde söylem analizi kullanılarak incelenmiştir. Bu tweetler seçilirken “plandemi, pandemi, tiyatro vb.” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Herkese açık olan hesaplar dikkate alınmıştır. Böylece etiketlere ve tweetlere ulaşılmıştır.

Öncelikle tweetlerin künyeleri¹ verilmiştir. Daha sonra yukarıdaki şema göz önüne alınarak genel bir yorum yapılmıştır. Burada “pandeminin bir plan dâhilinde ilerleyen bir plandemi yani bir tiyatro olduğu” görüşünde birleşildiği için birçok anlamda ortak yönleri bulunmaktadır. Arda ve bağlam bilgileri neredeyse hepsinde ortaktır. Dolayısıyla o bilgiler de tüm tweetler için ortak olarak açıklanmıştır.

İncelenen **Tweetlerin Arda Bilgisi**: Plandemi kavramına inanan bu topluluk, yeni bir dünya düzeni oluşturulacağı inancıyla yola çıkmaktadırlar. Onların iddialarına göre televizyondaki haberler, pandemi kısıtlamaları, yasaklar,

1 Tweetlerin ekran görüntüleri, “Sonuç” bölümünden sonra “İncelenen Tweetlerin Ekran Görüntüleri” isimli başlık altında yer almaktadır.

maske, aşı vb. insanlığı uyutmak adeta bir robot gibi yeni dünya düzenine alıştırmaktır. Korku evreni yaratmak istenmektedir. Birçok tweet okunup gözlemlendikten sonra görülmektedir ki; her inanıştan, her düşünceden, her eğitim seviyesinden insanın pandeminin tiyatro gibi oynadığını ileri sürebilmektedir.

İncelenen Tweetlerin Bağlam Bilgisi: İncelenen tweetlerdeki söylemlerin oluşmasının en temel nedeni Korona virüsün Çin’den dünyaya yayılarak tüm yaşam düzenimizi değiştirmesidir. Özellikle Çin’de başlayıp tüm dünyayı esir alması ancak Çin’de salgının bitmiş olması plandemi savunucularının tutunduğu önemli bir noktadır. Çin’in baskıcı rejiminin tüm dünyaya uygulanmak istendiği, 5G teknolojisinin buna alet edildiği vb. argümanlarla yola çıkan plandemi savunucuları; maske, aşı, HES kodu karşılığında kadar giden bir dizi etiket (hashtag) kampanyası yapmaya başlamıştır. Twitter’da bu etiketler üzerine tweetler atarak insanları ‘uyandırmak’ istemektedirler.

1) #KoronaDiktatörlüğüneKarşıDur

Etikette, metafora ve metonime başvurularak korona bir diktatörlüğe benzetilmiş ve buna karşı gelinmesi için dikkat çekilmek istenmiştir.

Tweet İçeriği	Şu anda yaşanan kapatmalar ve bir zamanlar “normal” olarak bildiğimiz her şeyin yeniden tanımlanıyor olması, özerkliği ve kişisel hakları bitirmeye yönelik bir tek dünya devletinin kuruluş aşamasıdır.
Gönderen Hesap Adı/Kullanıcı Adı	Buna şimdi DUR demezsek yarın çok geç olacak. #KoronaDiktatörlüğüneKarşıDur PLANdemi Türkiye/@PlandemiTR
Tweet Tarihi	15/02/2021
Ulaşılan Tarih	30/03/2021
Retweet	267
Beğeni	111
Yorum	8

Tablo 2: Tweet-1

PLANdemi Türkiye hesabından atılan bu tweette öncelikle ön plana; tırnak içine alınan normal kelimesinin vurgulanmasıyla beraber yeni bir dünya tasarımından bahsedilmektedir. Ayrıca tweette ‘yeniden tanımlanmak, özerklik, kişisel haklar, tek bir dünya devleti’ kelime ve kelime grupları dikkat çekmektedir. Pandemiyle birlikte aslında gerçek bir salgını önleme çalışmalarının değil de yeni bir düzenin kurulacağı ve bizim özgürlüğümüzün elimizden alınacağını bu kelime(ler) ile vurgulanmaktadır. Son cümlelerin daha etkili gözükmesi düşüncesiyle diğerinden bir satır boşluk bırakılarak yazılmış ve cümle içerisindeki ‘dur’ sözcüğü büyük harflerle yazılmıştır. Salgın tedbirlerine uyan herkes ‘DUR’ denilerek uyarılmak istenmiştir.

Tweet içeriğindeki cümleler aktif olarak kurulup direkt olarak pandemi tuzağındaki (!) insanları uyarmak için kurulmuştur. Sözcük seçimleri özellikle plandemi ile ne yapılmak istenildiğini birebir anlatır nitelikte kendi temel anlamlarıyla kullanılmıştır.

Tweet İçeriği	Benim babannem aşı olduktan bir hafta sonra aynen o paylaşılan fotoğraflardaki gibi yüz felci geçirdi. Aşının yan etkisine şahit olmuş biri olarak kim beni bu aşının güvenli olduğuna inandırabilir kim bana bunu zorunlu kılabilir
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	#KoronaDiktatörlüğüneKarşıDur tugba/@tugba_s58
Tweet Tarihi	15/02/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021

Retweet	200
Beğeni	742
Yorum	25

Tablo 3: Tweet-2

Aynı etiket ile paylaşılan bir başka tweet'te ise babaannesinin paylaşılan diğer fotoğraflar gibi yüz felci olduğunu belirtmektedir. Ancak tweet'e iliştilirilmiş ne başka fotoğraflardan bulunmaktadır ne de babaannesinin yüz felci olduğuna dair herhangi bir fotoğraf/belge bulunmaktadır. Kaynak/referans olarak belirttiği 'o paylaşılan fotoğraflar' ibaresi havada kalmıştır. Aşının güvenliğine inanmadığını ve aşının kendisi için zorunlu tutulması gerektiğini, aşının yan etkisine şahit olmakla temellendirmekte ve argümanına işlevsellik kazandırmak istemektedir.

Bu tweet'te kullanılan iki cümle de aktif olarak kullanılarak yaşanan bir tecrübe Twitter sakinlerine iletilmiştir. Cümle sonuna nokta koymamış ve genel olarak noktalama işaretlerine dikkat etmediği görülmektedir. Kelimelerin tümü temel anlamlarıyla kullanılmış, bir kısa ve bir uzun cümle (Twitter'a göre) ile anlatılmak istenen ortaya konmuştur.

2) #plandemitiyatrosu

#plandemitiyatrosu etiketinde görüldüğü üzere metafor yapılarak pandemi bir tiyatroya benzetilmiştir. Tiyatro gibi senaryosu yazılan ve sahnelenen bir oyun. Zaten pandemi üzerinde de kelime oyunu yapılarak 'plan' dahilinde işlediğine vurgu yapmak için 'plandemi' kelimesine dönüştürmüşlerdir.

Tweet İçeriği	#plandemitiyatrosu Akıllı adamın hali bir başka olur (alkış emoji) *Bir video içeriği eklenmiştir.
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	Serdar/@freespiriturk
Tweet Tarihi	28/03/2021
Ulaşılan Tarih	30/03/2021
Retweet	621
Beğeni	1.424
Yorum	22

Tablo 4: Tweet-3

Serdar isimli kullanıcı tarafından atılan bu tweet'teki videoda Okan Bayülgen'in röportajından bir kesit bulunmaktadır. Okan Bayülgen'in konuşmaları doğrultusunda onu akıllı olduğu için övmektedir. Ayrıca bu cümlesini alkış emojiyle de desteklemiştir. Böylece tweet'in okuyan kişide bıraktığı etkinin fazla olması hedeflenmektedir. Tek bir cümle ve etiketten oluşan bu tweet oldukça basit ve temel anlama sahip kelimelerden oluşmaktadır.

Video içeriğine geldiğimizde ise Okan Bayülgen Bill Gates ve Mark Zuckerberg'in sürekli aşı hakkında konuştuklarını ve onların aşıyla bir ilgisi olmadığını, asıl pandemi sonrası inşa edilecek dünyadan büyük çıkar sağlayacaklarını ifade etmektedir. Serdar isimli hesap ise bu konuşmayı #plandemitiyatrosu etiketiyle paylaşarak burada anlatılmak istenilen durumu kendi savunduğu düşünceye referans olarak kullanmıştır. Ancak Bayülgen'in bahsettiği durum Gates ve Zuckerberg'in aşıyla ilgilenmesindeki tuhaflık ve amaçlarının aşı olmadığı düşüncesidir. Bu videodaki cümlelerle pandeminin tiyatro olması arasında bir nedensel ilişki kurmaya çalışmak eksik ve hatalı olacaktır. Plandemi tiyatrosuna referans göstermek ise oldukça manipüle edilmiş bir fikir ortaya koymaktan farksız olmayacaktır.

Tweet İçeriği	Artık mesele, bir salgının olmadığını ispat etmeye çalışmak değil. Çünkü rakamlar, bunu net bir şekilde gösteriyor zaten.
Gönderen Hesap/Kullanıcı	PLANdemi Türkiye/@PlandemiTR
Tweet Tarihi	28/03/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021
Retweet	135
Beğeni	289
Yorum	7

Tablo 5: Tweet-4

Burada tweet iki farklı cümle ile bir satır boşluk bırakılarak atılmıştır. İlk cümlede meselenin bir salgın olmadığını ispat etmek olmadığını belirtilir. Kullanıcıya göre zaten bu durum her yönüyle ortadır. İkinci cümlede ise tweet'in can alıcı kelimeleri ortaya çıkar: algı, akıl tutulması ve cinnet hali. Tweet'e iliştirilen grafik görüntüsü ile her sene doğrusal olarak artan ölüm oranları görülmektedir. Bu oranlar ile bir anormalliğin olmadığını, salgının da olamayacağını kanıtı olarak sunulmaktadır. Burada nedensellik ilişkisi kurulmak istenmiş ve kaynak gösterilmiştir. Hem eksik bir sebep-sonuç ilişkisidir hem de Diğer yılların arka plan bilgisi ortaya konmadan, tablo detaylı olarak ele alınmadan çok da sağlam bir kanıt olduğu söylenemez.

Resim 1: PLANdemi Türkiye hesabının Tweet-4'te kullandığı grafik.

Tweet'te kullanılan kelimeler temel anlamlarıyla kullanılmıştır. Cümle yapıları basit olup devrik bir cümle kullanılmıştır. İkinci cümlede insanların uyanması gerektiğini vurgulamak adına cümle sonuna ünlem işareti kullanılmıştır.

3) #YasakYokHesYokMaskeYok

Plandemi savunucularının açtığı bu etiketle birlikte hem yasaklara hem HES koduna hem de maskeye karşı olduklarını 'yok' kelimesini kullanarak kısa ve öz biçimde anlatmak istemişlerdir. Pandeminin şiddetinin artmasıyla artan yasakları; hasta takibini kolaylaştıran HES kodunu; virüsün bulaşma hızını yavaşlatan maske kullanımını anlamsız bulmaktadırlar.

Gönderi İçeriği	Çocuğu almaya okula gittim,hâlâ siperlik ve maske ile gelen veli ve öğrenciler. Beni gören uzaklaştı.Kızım geldi,sarılıp öptüm.Üzerimde korku dolu gözler.Zaten maskesizim diye şaşkınlardı.(üç adet ağzı açık biçimde gülen emoji kullanmıştır.)
Gönderen Hesap/Kullanıcı	#YasakYokHesYokMaskeYok Yasin Emre Akbaba/@YasinEmreAkbab1
Tweet Tarihi	18/03/2021
Ulaşılan Tarih	30/03/2021
Retweet	70
Beğeni	379
Yorum	24

Tablo 6: Tweet-5

Bu tweet'te baştan sona anlaşılacağı üzere alaycı bir ifade takınılmıştır. Bu alaycı ifade, tweet'in sonuna eklenen üç adet gülme emoji tarafından da desteklenmektedir. İnsanların "hâlâ" maske ve spikerlik takması kullanıcı için gülünç bir durum olarak yansıtılmıştır. Günlük hayatında yaşadığı bir tecrübeyi anlatan kullanıcı, maskesiz olmak ve insanların bu durumu garipsemesini ön plana çıkarmıştır.

Tweet, kısa cümlelerden oluşmaktadır. İki cümle yüklemi bulunmamaktadır. Tweet kullanıcısının yaptığı eylemleri, hislerini ve etraftakilerin duygularını aktarmaktadır. Aktif olarak kullanılmış cümlelerde kelimeler temel anlamlarında kullanılmış ve basit biçimlerde kurulmuşlardır. Kendisinin maskeye ihtiyaç duymaması, kızına istediği gibi sarılıp öpmesi tüm önemlere ihtiyaç olmadığını kanıtı gibi sunulmuştur. Oysa doğrudan bir nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır.

Tweet İçeriği	Maske Takmak Aşı olmak İntihar ; Zorla Maske Taktırmak Aşı olun demek Cinayete Teşebbüstür HAKİM bey #YasakYokHesYokMaskeYok
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	Samsunlu/@Scorpion55xxx
Tweet Tarihi	28/03/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021
Retweet	17
Beğeni	62
Yorum	0

Tablo 7: Tweet-6

Paylaşılan bu tweet'te 'maske takmanın ve aşı olmanın' karşılığı 'intihar ve cinayet' olarak verilmiştir. Tweet'in yazım şekline baktığımızda vurgulamak istenilen her kelime(ler) için bir sonraki satıra geçildiğini görmekteyiz. 'Maske takmak, zorla maske takmak, cinayete teşebbüs' tweetin can alıcı sözcük ve sözcük gruplarıdır. Maske takmanın ve bu durumun zorunlu olmasının intihar ve cinayet gibi ağır eylemlerle bir tutulması anlamı kuvvetlendirmek ve dikkat çekmek için seçildiği açıktır.

Tweet üç-dört ayrı satırdan oluşsa da tek cümle halinde yazılmıştır. Tweet, devrik cümle olmakla birlikte büyük harflerle de belirtildiği üzere bir 'hakime' seslenmektedir. Burada hakim karşısında kendini savunan bir suçlu bir sanık misali gönderme yaparak anlamı kuvvetlendirmek ve dikkat çekmek istemiştir. Cümle içerisindeki

her kelime nerdeyse büyük harfle başlamış ve noktalama işaretlerinin kullanımı özensiz ve eksiktir. Yazım kurallarını tweet'in etkisini arttıracığı biçimde kendi kurallarına göre düzenlemiştir.

4) #ZorunluAşıHakİhlalidir

Plandemi savunucuları, bu etiketle Covid-19 aşısının herkes için zorunlu kılınması, insanlık için bir hak ihlali olduğunu iddia etmektedirler. Kelimelerin temel anlamlarıyla oluşturulan bu etiket basit olarak aşının zorunlu olmasına karşı olduğunu anlatmaktadır.

Tweet İçeriği	Annemin komşusu “Sen de aşı ol” diye anneme ısrar ederken 2. aşısından 60 gün sonra hastalandı. Koronavirüsü teşhisi ile 10 güne yakın entübe edildikten sonra rahmetli oldu. Hani aşı olanlar hafif geçiriyordu Hani aşı koruyordu? @RTErdogan @drfahrettinkoca #ZorunluAşıHakİhlalidir
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	Sema Maraşlı/@Semamarasli
Tweet Tarihi	20/04/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021
Retweet	1.178
Beğeni	3.068
Yorum	138

Tablo 8: Tweet-7

Aşının koruyuculuğuna inanılmadığı anlatılan bu tweet'te, annesinin aşı olmasına rağmen nasıl vefat ettiğini aktarmıştır. Komşusunun ısrarı sonucu annesinin aşı olduğunu yine de korona virüs yüzünden vefat ettiğini belirtiyor. Cümleler arasında nedensellik ilişkisi kurulmamıştır. İkinci dozunun olunması ve üzerinden 60 gün geçmesine rağmen koronaya yakalanması, aşının koruyuculuğunun olmadığına dair bir delil oluşturacak güçte bir argüman değildir. Ayrıca bu tweet'te kaynak oluşturacak tanık bir kişi, bir belge, aşılama tarihleri gibi hiçbir sağlam bilgi/belge bulunmamaktadır. Tweet, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve sağlık bakanı Koca'nın hesapları eklenerek ve iki adet soru cümlesiyle bitirilmiştir.

Tweet'te kullanılan cümleler temel anlamlarıyla ve basit bir yapıda kurulmuştur. Bir tecrübeyi aktardığı için birbiriyle bağlantılıdır. Tweet'in merkezindeki sözcükler aşı, aşının koruyuculuğu olmuştur. İki tane de soru cümlesi bulunan tweet, aşının işe yararlığını sorgulayarak sona ermiştir.

Tweet İçeriği	Aşı olan kişiyi korumuyorsa, Aşı olmayan aşı olunca ne değişecek? Aşı olan kişiyi koruyorsa, Aşı olmak istemeyene aşı yapmak ne demek? #ZorunluAşıHakİhlalidir
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	Cemil/@CemilCan5834
Tweet Tarihi	19/04/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021
Retweet	174
Beğeni	481
Yorum	9

Tablo 9: Tweet-8

Bu tweet iki ayrı soru cümlesinden oluşmaktadır. Karmaşık yapıda hazırlanmış olan bu soru cümlelerinde noktalama işareti eksikliği ve anlatım bozuklukları bulunmaktadır. Aşının korumadığına dair veya neden korumadığına dair herhangi bilgi/belge/kaynak bulunmamaktadır. Aşının koruduğu bir varsayımda da bulunmuş ve yine de istemeyen kişiye neden aşı yapıldığı sorgulanmıştır. Aşı korusa bile herkes aşı yapılmamasının da mantıksal bir sebebi tweet’te bulunmamaktadır. Bu tweet hem yeterince açık değildir hem de nedensel ve referanssal ilişkiler kurulmadan aşı karşıtlığı yapılmaktadır.

5) #heskodunuredet

Hayat Eve Sığar kelimelerinin kısaltması olan HES ile herkese tanımlanan bir kodla hasta takibi dijital ortam üzerinden sağlanmaktadır. Plandemi savunucuları ise HES kodunun reddedilmesi gerektiğini savunarak böyle bir etiket oluşturmuşlardır.

Tweet İçeriği	Hes Kodu dijital köleliliğin, vicdan köreltmenin, bireyciliğin, ispiyonculuğun en büyük adımıdır. Sağlıkla falan alakası yok. Vicdan katili Çin tipi dijital kod istemiyoruz. Derhal kaldırılmalıdır.
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	#heskodunuredet #heskodunahayir #heskodunuistemiyoruz Erkan Trükten/@ErkanTrukten
Tweet Tarihi	14/03/2021
Ulaşılan Tarih	20/04/2021
Retweet	1.560
Beğeni	4.180
Yorum	98

Tablo 10: Tweet-9

Bu tweet’te kullanıcı, neden HES koduna karşı olduğunu açıklamıştır. Twette göze çarpan kelime ve kelime grupları; dijital kölelik, vicdan, birey, ispiyonculuk ve Çin’dir. HES kodunun sağlık kontrolünden ziyade tamamen bizleri kontrol altına almakla ilgili olduğu iddia edilmektedir. Vicdan köreltme ve Çin’in vicdan katili olduğu söylenmiş ancak bunun ne anlama geldiğiyle ilgili işlevsel bir ilişki kurulmamıştır. HES ile neden ve nasıl bir kölelik kurulmak istendiğiyle ilgili nedensel bir ilişki de kurulmamıştır. ‘Sağlıkla falan alakası yok.’ cümlesinin ne kadar inandırıcılıktan uzak olduğu ortadadır. Nedeni belli değildir.

Cümleler kısa kısa basit yapılarda kurulmuştur. Dört kısa cümleden ve toplamda üç etiketten meydana gelmektedir. ‘Büyük adım, vicdan katili’ gibi metafor ve metonimlere başvurularak anlam güçlendirilmek istenmiştir.

Tweet İçeriği	HES kodunu isteyen iş yerlerinden alışveriş yapmama çalışalım #heskodunahayir #heskodunuredet #HESkoduistemiyoruz
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	Hus3yin/@Hus3yin9
Tweet Tarihi	14/03/2021
Ulaşılan Tarih	30/03/2021
Retweet	108
Beğeni	295
Yorum	13

Tablo 11: Tweet-10

HES kodunu protesto amaçlı atılan bu tweette, kod isteyen alışveriş merkezlerine gitmeme çağrısı yapılmaktadır. Tek cümleden oluşan tweette nedensellik ilişkisi bulunmamakla birlikte biz bunun ardalan bilgisinden biliyoruz ki HES kodu ile takip edilip kontrol altına alıncağımıza inanan plandemi savunucuları bu koda tabi olan her yeri protesto etme niyetindedirler. Basit ve temel anlamı barındıran kelimelerle doğrudan mesajı iletme niyeti taşıyan bu tweet bizim ele aldığımız etiketimizle birlikte HES koduna karşı iki etiketle birlikte yazılmıştır.

6) #YasaklarZararVeriyor

Salgın süresince virüsün bulaşmasını azaltmak ve kontrol altına almak için getirilen yasakların zarar verdiğini anlatmak için plandemi savunucuları basit bir dil kullanarak bu etiketi açmışlardır.

Tweet İçeriği	Salgın Bakanlığı desen DSÖ'ye teslim tam bir kara komedi. TTB desen, işi gücü ajitasyon olan politik bir örgüt. İktidar ve muhalefet için her şey siyasal kazanç üzerine kurulmuş bir kurgu. Toplum ise korku içinde Propaganda'nın esiri olmuş her şeye razı
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	#YasaklarZararVeriyor Hüseyin Çiloğlu/@H_Ciloglu
Tweet Tarihi	19/04/2021
Ulaşılan Tarih	22/04/2021
Retweet	242
Beğeni	889
Yorum	16

Tablo 12: Tweet-11

Bu hesaptan atılan tweet'e baktığımızda gözümüze resmi kurum isimleri çarpmaktadır. Bu tweet'in öne çıkan sözcükleri bariz olarak DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), TTB (Türk Tabipleri Birliği), iktidar ve muhalefet ve toplumdur. Kullanıcı, kesinlikle salgınla birebir ilgili olan DSÖ'den "esir alınmış" topluma kadar kimseye güvenmediğini satır satır altını çizmiştir. Ona göre hepsi bir oyunun parçası, halk da korku içinde her şeye razı olan kısımdır. Her şey kara komedi, ajitasyon, kurgu ise gerçeğin ne olduğu ve kaynağının nerede olduğu belirtilmemiştir.

Tweet'te cümlelerin çoğunda benzetmeler bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı için salgın bakanlığı denilmiş, toplum kölelere benzetilmiştir. Cümleler birer satır arayla yazılmış ve alaycı bir dil kullanarak bahsi geçen kurumlara güven olmadığı vurgulanmıştır. Son cümlede propagandadan bahsederken büyük harfle yazmış ve kelimeye gelen eki de ayırmıştır. Pandeminin ciddi anlamda bir propaganda olduğuna inandığı ve önemseydiği buradan da bellidir.

Tweet İçeriği	CORONA YOK.....GRİP VAR Gerçekler gün yüzüne çıkıyor. Kandırıldınız. Boşuna korktunuz bunca zaman. Her sene olduğu gibi influenza A influenza B var. Maske zararlı #kureselaldatmaca #YasaklarZararVeriyor #erdoganyasaklarıkaldır Erdogan yasaklarıkladır
Gönderen Hesap/Kullanıcı Adı	sevtap turko/@sevtapturko
Tweet Tarihi	19/04/2021
Ulaşım Tarihi	22/04/2021
Retweet	100
Beğeni	146
Yorum	5

Tablo 13: Tweet 12

Bu hesaptan atılan tweet'te korona diye bahsedilen hastalığın aslında grip olduğu iddia edilmektedir. İnsanların kandırıldığını ve maskenin zararlı olduğu da vurgulanmaktadır. Bu tweet kendisine kaynak olarak Bir video paylaşır. Bu videoda özel bir televizyon kanalında yayınlanmış, Prof. Dr. Önder Ergönül'ün (Enfeksiyon Hastalıkları ve Mikrobiyoloji Anabilim Dalı) röportajı bulunmaktadır. Videoyu izlediğimizde dünyada salgının yeni ortaya çıktığı zamanlar yapıldığı fark edilmektedir. Ancak bu hesapta sanki yakın zamanda yapılmış gibi bir manipülasyon yapılmaktadır. Ergönül, bir salgın öngörmediğini, bunun grip ve domuz gribine benzer bir virüs olduğunu dolayısıyla maske takmanın zararlı olacağını anlatmaktadır. Ergönül'ün salgının üzerinden bir sene geçtikten sonraki fikirlerine tabi ki de yer verilmemiştir. Fikirleri değişmiş dahi olsa kendi argümanlarına daha sağlam bir kanıt olacağından buna yer vermemeleri manipülasyonun önünü açmıştır.

Tweet'teki kelimeler temel anlamlarıyla kullanılmıştır. Kısa kısa cümleler halinde konuşma dilinde yazılmıştır. Korona ve grip kelimeleri büyük harflerle yazılarak dikkat çekilmek istenmiştir. Bizim etiketimizin yanında iki etiket daha kullanılmış, geniş bir kesime seslenmek hedeflenmiştir.

Sonuç

Küresel çapta milyonlarca vaka sayısıyla koronavirüs salgını, gündelik hayatta ve toplumsal yaşantıda daha önce benzeri görülmemiş bir kesinti ve krize neden oldu. Günümüzde her olay ve yaşanan gündemde olduğu gibi pandemiyle ilgili bilgi paylaşımı için de sosyal medya önemli bir araç haline gelmiştir. Dijital sosyal ağlar, farklı bir viral varlığın yani yanlış bilgilerin yayılmasını kolaylaştırdı. Yanlış bilgiler, hükümetlere olan güveni istikrarsızlaştırmak için bir araç ve siyasi bir silah olarak aktif bir şekilde yayıldı. İlk Covid-19 vakalarından bu yana geçen zaman diliminde, geleneksel medya ve sosyal medyada çok çeşitli yanlış bilgiler ve komple teorileri yayıldı.

Pandeminin planlanmış bir tiyatro yani buna inanların deyişiyle 'plandemi' olduğu iddiaları ve bunun Twitter'a olan yansıması bizim de çalışma alanımızı oluşturdu. Altı etiket ve her etiket için söylem analizi ile incelediğimiz ikişer tweet, öncelikle plandeminin mantıksal ve bilimsel bir çerçeveye oturtulmaktan çok uzak olduğunu bize göstermektedir. Analiz edilen tweetlere baktığımızda iddiaların hiçbiri resmi kaynaklara, gerçek fotoğraflara, belgelere, videolara vb. dayanmamakla birlikte kullanılan her görsel materyal manipüle edilmektedir. Plandemiyi savunan kişilerin oluşturduğu etiketler ve attığı tweetlerden yola çıkılarak aşağıdaki argümanları oluşturdukları görülmüştür:

- Pandemi bahanesiyle yeni bir dünya düzeni kurulmak istendiğinin altını çizmektedirler. Tek bir dünya düzeni kurulacaktır.
- İnsanlar pandemi dolayısıyla getirilen yasaklar ve kısıtlamalarla birlikte kontrol altına alınarak adeta bir robot gibi muamele görecektir.
- Çin kendi ideoloji etrafında teknolojisini ve baskıcı rejimini tüm dünyaya uygulamak istemektedir.
- Covid-19 yasakları ve kısıtlamaları ile oluşturulan korku düzenini diktatörlüğe benzemekte ve buna 'dur' denmesi gerekmektedir.

- Pandemi bahanesiyle insanların haklarının ve özgürlüklerinin kısıtlanmaktadır. Aşı ve maske dayatması yapılarak hak ihlali yapılmakta ve bu cinayet, intihar gibi girişimler kadar ağırdır.
- Aşı yapılan yakınlarından örnek olaylar aktararak felç gibi ağır yan etkilerinin olduğunu, korumadığını, aşya güvenin olmadığını ve bu yüzden aşının zorunlu olmamasını her fırsatta vurgulamaktadırlar.
- Ünlü kişilerin uzun röportajlarından kısa kesitler alarak sözlerini manipüle edip kendi plandemi iddialarına argüman oluşturmaktadırlar.
- Geçmiş dönemin ölüm rakamlarının olduğu bir grafiği sıklıkla paylaşarak rakamların her şeyi anlattığını bunu gizlemek için algılarla oynandığını ve hepimizin uyanması gerektiğini söylemektedirler.
- Tüm bunları dile getirirken de plandemi savunucularının alaycı bir dil kullandığı görülmüştür.
- HES kodunun hasta takibinden ziyade dijital kölelik sisteminin bir parçası olduğunu belirtmekte ve her fırsatta da protesto etmektedirler.
- Covid-19'un, herhangi bir grip hastalığından farklı olmadığını, insanları korkutmamak gerektiğini de belirtmektedirler.
- DSÖ, TTB ve siyasi partiler pandemi sürecini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır.

Plandemi komplo teorisine gerekçe olarak gösterdikleri her argüman yukarıdaki maddelerde görüldüğü üzere sadece iddia olarak kalmaktadır. Kanıtlarıyla, belgeleriyle, bilimsel dayanaklarıyla detaylandırılmamaktadır. Bir süre Twitter gündemini meşgul etse de gündemin esas konusu olmaktan çok bilgi kirliliği yaratılmakta ve bu enformasyon yığını dolaşıma sokulmaktadır. Yaptığımız analiz göstermiştir ki herkesin kendine ait bir sosyal medya hesabının bulunması, bir grup insanın bir araya gelerek yanlış bilgi yayılımına ne kadar kolay sebebiyet verdiği gerçeğidir. Sosyal medya hesabınızdan aklınızdan geçen her şeyi kanatsız ve mantık çerçevesinin dışında olsa dahi yazabilir ve buna inanacak birçok destekçi bulabilirsiniz.

Özellikle hükümet liderleri, sosyal medya şirketleri ve sağlık hizmeti sağlayıcıları gibi çeşitli önde gelen grupların plandemi ve infodemi gibi yanlış bilgi yayılımına karşı nasıl önlemler alabilecekleri, üzerinde düşünülmesi ve durulması gereken en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Çünkü sosyal medya kullanıcıları, benzer ağlarda değerli bilgilerin üretimini ve yayılımını destekleyen güvenilir kişileri yetkili bilgi kaynakları olarak görmektedir. Covid-19 salgınının katlanarak büyümesi göz önüne alındığında, yanlış bilginin kontrolsüz ve hızlı yayılmasının en önemli aracısından biri de sosyal medyadır. Enformasyonun hızlı yayılmasından kaynaklanan bu durum kamuoyunda karamsar bir ruh hali yaratmaktadır.

Yapısı gereği sosyal medya, vatandaşların söz hakkına sahip olmalarını sağlamak ve politika oluşturmanın şeffaflığı ve hesap verebilirlik açısından halkın güvenini artırmak için önemli bir platformdur. Covid-19 ile ilgili yanlış bilgilerin başta sosyal medya olmak üzere neredeyse her yerde bulunabilmesi nedeniyle, bu geniş dijital sosyal ağların tüm üyelerinin (devlet kurumları, sosyal medya şirketleri, sağlık hizmeti sağlayıcıları ve tüketicilerin veya bilgi kaynaklarının) sorumlu davranarak şeffaf olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla özellikle tüm insanlığın sağlığını, yaşamını etkileyen devasa bir bilgi dolaşıma sahip Twitter gibi mecralarda enformasyonun teyit edilmesinin, güvenilir kaynak kontrolünün yapılmasının, bilimsel gerçeklere uyup uymadığına bakılmasının bir kez daha önem kazandığı görülmüştür.

İncelenen Tweetlerin Ekran Görüntüleri

Resim 2: Tweet-1

Resim 3: Tweet-2

Resim 4: Tweet-3

Resim 5: Tweet-4

Resim 6: Tweet-5

Resim 7: Tweet-6

 Sema Maraşlı @Semamarasli
Annemin komşusu "Sen de aşı ol" diye anneme ısrar ederken 2. aşısından 60 gün sonra hastalandı. Koronavirüsü teşhisi ile 10 güne yakın entübe edildikten sonra rahmetli oldu. Hani aşı olanlar hafif geçiriyordu Hani aşı koruyordu? @RTErdogan @drfahrettinkoca #ZorunluAşıHaklıHalidir
00:15 · 20 Nis 21 saatinde · Twitter for Android
1.124 Retweet 54 Alıntı Tweetler 3.068 Beğeni

Resim 8: Tweet-7

Cemil @CemilCan5834 · 3 gün
Aşı olan kişiyi korumuyorsa, Aşı olmayan aşı olunca ne değişecek?

Aşı olan kişiyi koruyorsa, Aşı olmak istemeyene aşı yapmak ne demek?
[#ZorunluAşıHaklıHalidir](#)

9 174 481

Resim 9: Tweet-8

 Erkan Trükten @ErkanTr... · 14 Mar
Hes Kodu dijital köleliğin, vicdan köreltmenin, bireyciliğin, ispiyonculuğun en büyük adımıdır. Sağlıkla falan alakası yok. Vicdan katili Çin tipi dijital kod istemiyoruz. Derhal kaldırılmalıdır.
[#heskodunuredet](#) [#heskodunahayir](#) [#heskoduistemiyoruz](#)
98 1.560 4.180

Resim 10: Tweet-9

Hus3yin @Hus3yin9 · 14 Mar
HES kodu isteyen işyerlerinden alışveriş yapmamaya çalışalım [#heskodunahayir](#) [#heskodunuredet](#) [#HESkoduistemiyoruz](#)

13 107 294

Resim 11: Tweet-10

 Hüseyin Çiloğlu @H_Ciloglu · 3 gün
Salgın Bakanlığı desen DSÖ'ye teslim tam bir kara komedi.
TTB desen, işi gücü ajitasyon olan politik bir örgüt.
İktidar ve muhalefet için her şey siyasi kazanç üzerine kurulmuş bir kurgu.
Toplum ise korku içinde Propaganda'nın esiri olmuş her şeye razı
[#YasaklarZararVeriyor](#)
16 242 889

Resim 12: Tweet-11

sevtap turko @sevtapturko · 4 gün
CORONA YOK.....GRİP VAR Gerçekler gün yüzüne çıkıyor. Kandırıldınız. Boşuna korktunuz bunca zaman. Her sene olduğu gibi influenza A influenza B virüsü var. Maske zararlı [#kureselaidatmaca](#) [#YasaklarZararVeriyor](#) [#erdoganyasaklarinkaldir](#) Erdoğan yasaklarinkaldir

2.319 görüntülenme

5 100 146

Resim 13: Tweet-12

Kaynakça

- [1] Bambra, C., Riordan, R., Ford, J., & Matthews, F. (2020). The COVID-19 pandemic and health inequalities. *J Epidemiol Community Health, 74*(11), 964-968.,
- [2] Goel, A., & Gupta, L. (2020). Social Media in the Times of COVID-19. *Journal of Clinical Rheumatology, 1-4*.
- [3] González-Padilla, D. A., & Tortolero-Blanco, L. (2020). Social media influence in the COVID-19 Pandemic. *International braz j urol, 46*(1), 120-124.
- [4] Hussain, W. (2020). Role of social Media in COVID-19 Pandemic. *Int J Front Sci, 4*(2), 59-60.
- [5] Keamey, M. D., Chiang, S. C., & Massey, P. M. (2020). The Twitter origins and evolution of the COVID-19 “plandemic” conspiracy theory. *Harvard Kennedy School Misinformation Review, 1*(3), 3.
- [6] Kulshrestha, J., Zafar, M. B., Eslami, M., Ghosh, S., Karahalios, K., Messias, J., & Gummadi, K. P. (2017). Quantifying search bias: Investigating sources of bias for political searches in social media. *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing.* (s. 417-432). New York: Association for Computing Machinery.
- [7] Limaye, R. J., Sauer, M., Ali, J., Bernstein, J., Wahl, B., Barnhill, A., & Labrique, A. (2020). Building trust while influencing online COVID-19 content in the social media world. *Lancet Digital Health, 6*(2), 1-2.
- [8] McGinty, M., & Gyenes, N. (2020). *A dangerous misinfodemic spreads alongside the SARS-COV-2 pandemic.* Harvard: Harvard Kennedy School Misinformation Review.
- [9] Ognyanova, K., Lazer, D., Robertson, R. E., & Wilson, C. (2020). Misinformation in action: Fake news exposure is linked to lower trust in media, higher trust in government when your side is in power. *Harvard Kennedy School Misinformation Review, 1-19*.
- [10] Pennycook, G., McPhetres, J., Zhang, Y., Lu, J. G., & Rand, D. G. (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological science, 31*(7), 770-780.
- [11] Ting, D. S., Carin, L., Dzau, V., & Wong, T. Y. (2020). Digital technology and COVID-19. *Nature Medicine, 26*(4), 459-461.
- [12] Umunç, C. (2019). Twitter ve Eleştirel Söylem Analizi. H. Hülür, & C. Yaşın (Dü) içinde, *Twitter Araştırmaları* (s. 43-73). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- [13] Yang, K.-C., Pierri, F., Hui, P.-M., Axelrod, D., Torres-Lugo, C., Bryden, J., & Menczer, F. (2021). The COVID-19 Infodemic: Twitter versus Facebook. *Big Data & Society, 8*(1), 1-16.
- [14] URL-1. (tarih yok). Public and Media. Mart 2021 tarihinde URL-1: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/public-and-media> adresinden alındı.
- [15] URL-2. (tarih yok). Coronavirus Resource Center. Mart 2021 tarihinde URL-2: <https://origin-coronavirus.jhu.edu/map.html> adresinden alındı.